

VERSENYPÉSSÉG ÉS NÖVEKEDÉS

TÚL AZ EZÜST JUBILEUMON – A VERSENYPÉSSÉG METAMORFÓZISAI*Palotai Dániel–Virág Barnabás (szerk.): Versenyképesség és növekedés.**Út a fenntartható gazdasági felzárkózáshoz.**Magyar Nemzeti Bank könyvsorozata, 2016.*

Fajsúlyos könyvvel jelent meg az MNB az év első felében – a kiadvány már terjedelménél fogva is számos tudományos, szakmai, politikai és társadalmi vita tárgyát képezheti. Tartalmi szempontból pedig nemcsak a vállalt témája – vagyis a versenyképesség és növekedés kapcsolata – okán, hanem célkitűzésénél fogva is tárgya lehet különböző diskurzusoknak. A kötet reformjavaslatok megfogalmazására is vállalkozott. A különböző diskurzusok lehetséges nézőpontjai közül a tudományos-szakmai nézőpontú áttekintést választom. A 831 oldalas könyv recenziója ugyanis csak – szükségszerűen töredékes – áttekintésre ad lehetőséget.

A könyv tartalmának első összegzésekor felmerült bennem a kérdés, hogy vállalatokkal foglalkozó közgazdászként, egyetemi oktatóként hogyan szánhatom el magam ennek a terjedelmes és nagy ívű könyvnek a recenzálására. Szerkesztőm kapacitálása mellett számos ok játszott közre e feladat elvállalásában, amelyek közül a továbbiakban egy csokrot emelek ki.

Szakmai respektusomból fakadó megilletődésemet félretéve arra jutottam, hogy személyemet legalább annyi kérdés és kritika érheti, mint az általam nagyra értékelt *Michael Porter* e témában máig meghatározó művét érte az 1990-es években. A könyv kritikáiban jól exponálódott, hogy miben hozott újdonságokat Porter [1990] munkája. A könyv és kritikái hatására (is) a versenyképesség ma már „békaperspektívából”, a vállalatok és vállalkozások nézőpontjából vizsgálódó kutatások, szakmai diskurzusok és gazdaságpolitikai eszközök tárgya. Ez azzal jár, hogy a versenyképesség témájában a „madárperspektívát” képviselő makrogazdasági kutatási eredmények intelligens fogyasztójává kell válniuk a „békaperspektíva” képviselőinek – és vice versa. Az 1990-es munka egyik máig ható és elvitathatatlan eredménye ugyanis, hogy a makrogazdasági teljesítményeknek, a versenyképesség értékelésének és alakításának azok körül a makrogazdasági tényezők körül is kell forogniuk, amelyek egy adott országban a vállalatok nemzetközi eredményességére vannak hatással.

A versenyképesség szárba szökkenése. Vannak évek, amelyekre visszatekintve érdekes szinkronitások figyelhetők meg. Tudásunk ezen megfigyelések által is gazdagodik, mondhatjuk, hogy az utólagos bölcsességre alapozva. Az 1990-es esztendő is ilyen évnek tekinthető. Ekkor jelent meg Michael E. Porter „The Competitive Advantage of Nations” c. munkája¹. E munka megjelenéséhez kötjük a versenyképességnek, mint nemzetközi tudományos, szakmai és gazdaságpolitikai témának a térhódítását. A könyv témája az Egyesült Államokban az 1980-as években került előtérbe, és egy öt esztendővel korábbi, a Harvard Business School által jegyzett kötet témájának az egyik szakmai kiteljesedéseként is tekinthető². Ekkor már megjelentek az első, és azóta is évente folyamatosan publikált versenyképességi rangsorok

1 Porter, M. E. (1990): *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press

2 Scott, Bruce-Lodge, George C. (eds) (1985): *U. S. Competitiveness in the World Economy*. Boston, MA: Harvard Business School Press.

(IMD és WEF); ezek számos módszertani és más változtatáson estek át, fejlődtek, és továbbra is figyelemre méltóak. Azt is tudjuk, hogy az Egyesült Államok kutatóival és gazdaságpolitikusaival egy időben Nyugat-Európa és a mai Európai Unió akkori grémiumai is foglalkoztak ezzel a témával. Mondhatjuk azt, hogy a versenyképesség témája az 1980-as évektől jelen volt a fejlett gazdaságok kutatói és gazdaságpolitikai szakemberei között.

Hozott-e újdonságot negyedszázada a versenyképesség? Mi jelenti a versenyképesség témájával való tudományos, szakmai és gazdaságpolitikai foglalatosságot közös halmazát? Feltehetjük úgy is a kérdést, hogy miben hozott ez a téma újat a gazdasági témák, és a gazdaság ügyeiről való tudásunk színes palettáján. A háromféle orientációjú foglalatosságot közös metszetében a makrogazdasági (nemzetgazdasági) teljesítmények növelésének és fenntarthatóságának tényezői és alakításuknak a lehetséges eszközei álltak, és állnak napjainkban is. Adja magát az a megközelítés, amely mind a mai napig meghatározó és érvényes: a versenyképességet a makrogazdasági növekedés (a GDP alakulásának leegyszerűsítése, belesűritése egy mutatóba) tényezőihez, és ezek alakíthatóságához kapcsolja. Ekkor a tudományos megközelítés a közgazdaságtan (economics), azon belül is a makroökonómia területeire épül, illetve azokhoz kapcsolódik. Szakmai szempontból ez a makrogazdasági kutatókhoz és elemzőkhöz áll közel, és ez a megközelítés tart leginkább számot a gazdaságpolitika művelőinek az érdeklődésére. Az elmúlt negyedszázadban is számos nemzetközi példa volt arra, hogy kormányzati intézmények is rangos publikációkkal jelentek meg ehhez az irányzathoz kapcsolódóan. Idetartozik a recenzió tárgyát képező munka is. Ez az egyik olyan megközelítés, amely felől Michael Porter könyve a legtöbb kritikát kapta. Hogy jön egy tökéletlen versennyel³ és vállalati stratégiákkal foglalkozó kutató, egyetemi oktató ahhoz, hogy a „nemzetek versenyképességére” javaslatokat tegyen? – merült fel implicite számos kritikában.

Egy elemző, hazai munka, reformjavaslatokkal. Az 1990-es esztendő a hazai történelemben a többpártrendszerre épülő választások okán a politikai rendszerváltás éve is. A gazdasági rendszerváltás azonban ennél korábban kezdődött. A recenzió tárgyát képező kötet az 1990 óta eltelt 25 év folyamatait igyekszik áttekinteni, nemzetközi kontextusokba helyezni és reformjavaslatokat megfogalmazni az elemzések alapján. A kötet az MNB elnöke és alelnökei által jegyzett előszó (a kormány felkérésére készült a mű – p. 7.), valamint a szerkesztők által jegyzett bevezető szerint is vállaltan az alkalmazott kutatási munkák irányzatához sorolható. Ennek felel meg a könyv szerkezete is: két nagy részre tagolódik, az 592 oldal terjedelmű, szerzők által jegyzett fejezeteket magába foglaló I. elemző szakaszra, és az ezekre épülő, 196 oldal terjedelmű reformjavaslatokat megfogalmazó II. részre.

A szerkezet, a szerzői műhely, és forrásaik. A könyv I. része három fejezetben 12 tanulmányt foglal magába, és „A gazdasági felzárkózás nemzetközi és hazai tapasztalatai” címet viseli. A három fejezet a következő: A) *A gazdasági felzárkózás elmélete és gyakorlata*, B) *A felzárkózás pénzügytana*, és C) *Hazai helyzetkép*. Az A fejezetben két, a B-ben három, a C-ben pedig hét tanulmány szerepel. A II. rész „Versenyképességi reformok” címmel a munkavállalás, a vállalati, az állami, az emberi

3 Röviden IO, azaz Theory of Industrial Organizations.

erőforrás és az európai uniós források gazdaságpolitikai reformokon belüli lehetséges szerepét emeli és javasolja megfontolásra. A kötetben szereplő bibliográfiai adatok szerint a könyv megírásához 42 nevesített szerző járult hozzá (a két szerkesztő, az előszót jegyző elnök és három alelnök mellett 36 szerző)⁴. A szerzők közül a megadott információk szerint egy fő nem tartozik az MNB kötelékébe. A 36 szerző az I., elemző rész tanulmányait jegyzi. A kötet elkészítésében az MNB hat igazgatósága⁵ is közreműködött, hogy milyen minőségben, az nem derül ki a könyvből. A II. rész fejezeteinél nem jelennek meg szerzők, az itt használt többes szám első személy kapcsolódhat a szerkesztőkhöz, az előszót jegyzőkhöz, és az igazgatóságok szakmai műhelyvitáihoz is. A kötetet köszönetnyilvánítás, a rövidítések, az ábrák és a táblázatok jegyzéke zárja. A felhasznált irodalom az egyes tanulmányok, ill. alfejezetek végén szerepel. A források között előfordul számos, a versenyképességi témakör tárgyalásakor kánonszerűen elvárt nemzetközi szerző és nemzetközi szervezet munkája. Ez utóbbiak jelentik a bemutatott és elemzett adatok nagy részének forrását is (pl. Eurostat). Örvendetes, hogy találhatóak hazai szerzők és források is a felhasznált irodalmak között, azonban a hazai versenyképességgel és tényezőivel foglalkozó munkák sokkal kevésbé vannak jelen, mint a nemzetköziek.

Versenyképességi reformjavaslat területe - 1: a vállalatok. A kötet I. részében nem foglalkoznak a tanulmányok a hazai vállalatok világával, amelynek köztudomásúan több mint 90 százaléka mikro-, kis- és középvállalat, mint ahogyan a legtöbb EU-tagországban is. A II. részben ugyanakkor az egyik legnagyobb, 42 oldal terjedelmű, „Vállalati versenyképesség” című fejezet 11 alfejezetben foglalja össze a reformjavaslatokat. Ezek közül öt (1–4. és 4. alfejezetek) fiskális szempontok alapján az adónemek, adókedvezmények és adóeljárás felől közelíti a vállalati versenyképességet, három (5–7. alfejezetek) a K+F és innováció, egy-egy pedig az iparpolitika, a regionális és helyi gazdaság, valamint az energiaárak felől (9–11. alfejezetek). Miért pont ezekre a területekre fókuszálnak? A reformjavaslatra kiemelt területek választásában a felkérői, ill. gazdaságpolitikai elvárás vélhetően szerepet játszott. A versenyképesség témaköre szempontjából ezért nem is releváns bármilyen hiányérzettel előjónni. A Budapesti Corvinus Egyetem Versenyképességi Kutató Központjának azon tagjaként, aki részt vett vállalati versenyképességi felmérésekben és azok gyorsjelentéseinek írásában és szerkesztésében, azt kell mondanom, hogy eredményeink nem a reformjavaslatokban exponált tényezőket jelzik. Rendre (1996., 1999., 2004., 2009., 2013. évi eredmények) az olvasható ki a válaszokból, hogy átlátható és kiszámítható makrogazdasági környezet áll az élen a vállalatvezetői kívánáslistán. Ez az elvárás kétségkívül nehezen operacionalizálható, és más nézőpontot is képvisel, mint a recenzio tárgyát képező könyvé. A versenyképesség témája

⁴ Az I. rész fejezeteinek információ alapján: Ábel István, Ádám János, Babos Dániel, Bak Dóra, Baksay Gergely, Bálint Máté, Banai Ádám, Berta Dávid, Bókay Márton, Briglevics Tamás, Csutiné Baranyai Judit, Gutpintér Júlia, Harasztosi Péter, Horváth Gábor, Kékesi Zsuzsa, Kóczyán Balázs, Komlóssy Laura, Koroknai Péter, Kreiszné Hudák Emese, Lehmann Kristóf, Lénárt-Odorán Rita, Lengyel Imre, Lovas Zsolt, Madarász Annamária, Ónozó Livia, P. Kiss Gábor, Pellényi Gábor, Rippel Géza, Salamin Géza, Sisak Balázs, Spéder Balázs, Szalai Zoltán, Vadkerti Árpád, Varga Péter, Végh Noémi, Vonnák Balázs.

⁵ Gazdaságstratégiai, Költségvetési és versenyképességi elemzések, Közgazdasági előrejelzés és elemzés, Kutatási, Monetáris politika és pénzügyi elemzés, Pénzügyi rendszer elemzése.

kapcsán fájóan hiányzik a vállalatok nemzetköziesedésével összefüggő reformjavaslat-csomag, illetve fejezet. Nemcsak azért, mert ez is az egyik újdonság volt a versenyképesség témakörének megjelenésekor, hanem azért is, mert ez a hazai gazdaságpolitikai szándékok között is időről időre hangsúlyosan jelent meg.

Versenyképességi reformjavaslat területe - 2: az EU források. Egyik kedvenc versenyképességi témám az Európai Unió Bizottsága által jegyzett versenyképességi jelentések és koncepciók tartalma, és ezeknek a megjelenése a költségvetési ciklusok előkészítésekor, majd pedig az EU-költségvetésekben. Ezek az EU bizottsági anyagok azok közé a munkák közé tartoznak, amelyek a versenyképesség témájában irányokat igyekeznek felvázolni a tagországok gazdaságpolitikai döntéselőkészítői és döntéshozói számára az Európai Unió versenyképességének előmozdítására, és azokhoz forrásokat is rendelnek. Kutatói szemmel a versenyképesség növelésének gyakorlati megvalósítására kívánnak ösztönözni. Örültem, hogy ez a téma egy fejezetben ugyanolyan terjedelemben került tárgyalásra a reformjavaslatok között, mint a vállalatok versenyképessége. A fejezet a hazai gyakorlatra összpontosít és a technokrata, az uniós forrásokhoz kapcsolódó hazai fejlesztéspolitikára koncentrálna. Itt ugyanazt a kritikát lehet és kell megfogalmazni, amely általában a hazai EU-s források kapcsán született számos hasonló szellemiségű anyaggal kapcsolatban újra és újra megfogalmazható 2003 óta: hogy van két dolog, ami hiányzik. Az egyik az EU szintű elvi-koncepcionális ajánlások, mint a nemzeti fejlesztési politikák kontextusai, a másik pedig a hazai, nemzeti prioritások és ezek viszonya az előbbiekhöz, azok a célok, amelyek a tudatosan felvállalt igazodásokból és eltérésekből adódnak.

Pütkösd környéke, a május-június a felsőoktatásban a szakdolgozatok bírálatának időszaka is. Számos szakdolgozat erénye és hibája egy és ugyanaz: *minden benne van*. Egy ilyen terjedelmes szakkönyv esetében ez a sajátosság inkább erény, és az érdeklődő olvasóközönség kedvére való lehet. A versenyképesség és növekedés témájában kutatók számára érdekes és értékes áttekintést nyújt a kötet, különösen az I. rész tanulmányai. Muníciót adnak pro és kontra további szakmai és tudományos vitákhoz; ez a tudományos életben érték, még ha ezeknek a szakmai és tudományos vitáknak az eredményei egy-egy cikk vagy könyv keretei között maradnak is. A versenyképességre vonatkozó tudás így is fejlődik, további metamorfózisokat alapozva meg. A reformjavaslatok erényeiről a gazdaságpolitikai döntéselőkészítők, döntéshozók, a megrendelő és a gazdaságpolitikai elemzők szakavatottabban tudnak nyilatkozni. E téren a sikeres versenyképességi programok tapasztalatai alapján csak egyetlen kérdést érdemes feltenni: megfelelnek-e a reformjavaslatok az idők szavának, a XXI. századi gazdasági, társadalmi, természeti és technológiai környezetek támasztotta követelményeknek. Ez azonban olyan, a recenzió túlmutató kérdés, amely további elmélyült kutatásokra és diskurzusokra érdemes. Reménykedjünk, hogy a felsőoktatás K+F szerepének az erősítése – ami a kötet reformjavaslatai között is szerepel – erőforrásokkal alátámasztottan teszi majd lehetővé, hogy erre – a praktikus gazdaságpolitikai válaszok mellett – tudományos igényű válaszokat is lássunk.

KIVÁLÓ KÖZGAZDÁSZOK ÉS BÁTORTALAN HIVATALNOKOK...*Palotai Dániel–Virág Barnabás (szerk.): Versenyképesség és növekedés.**Út a fenntartható gazdasági felzárkózáshoz.**Magyar Nemzeti Bank könyvsorozata, 2016.*

Furcsa könyvet vesz kezébe az olvasó, ha egyáltalán megpróbálja megemelni ezt a kötetet. 830 oldal, kb. 3 kilogramm. Aligha lesz belőle bestseller. Persze valószínűleg a szerzők nem annak írták.

Számos szempontból furcsa ez a könyv. Az első fejezetnek vannak szerzői, a másodiknak nincsenek. Helyenként elméleti tankönyvnek tűnik, máshol pragmatikus gazdaságpolitikai elemzés, a végén pedig 180 oldalon gazdaságpolitikai javaslatok szerepelnek. Nagyon jók, de nem derül ki, kinek a javaslatai. A szerkesztőké (Palotai Dániel és Virág Barnabás), vagy netalántán az MNB-é? A javaslatok kifejezetten érdekesek, többségükben reálisak. Furcsa ugyan, hogy 90 százalékban fiskális jellegűek, az NGM-nek szólnak, s alig tartalmaznak feladatot a monetáris szféra számára, amiből az következhet, hogy ott nyilván minden rendben van.

Abból a szempontból is furcsa ez a kötet, hogy szinte minden fejezetben köszönetet mondanak és/vagy hivatkoznak az elnök munkásságára. Nem ízlésem szerint való, hogy egy intézmény vezetője a dolgozói által készített tanulmánykötetben sűrű köszönetek között szerepeljen. Még akkor sem, ha az elnök igen szorgos is, pl. alapítványok létrehozásában.

A tanulmánykötet elsősorban kézikönyvként használható. Sokoldalú megközelítésben megy végig a sikeres nemzetközi tapasztalatokon (végkövetkeztetés: a gazdasági felzárkózás mindenhol egyedi sajátosságokra épül) és a finanszírozási modelleken (a külső forrásbevonás fogyasztásra vagy költségvetési kiadásra veszélyes, különösen, ha nem hazai devizában történik). Ehhez képest is nagy terjedelemben foglalkozik a költségvetési politika szerepével (az állam mérete, de főleg szerkezete nagyon fontos, az oktatás minősége, az állam és a magánszektor aránya, a humántőke erősítése, a szociális transzferek célzottsága döntő fontosságú). Hosszú, részletes és igen érdekes elemzés foglalkozik a demográfiával, a munkaerőpiaccal, az egészségüggyel és a beruházásokkal.

Végül is azonban a legfőbb gondom a szakmai őszinteség területén jelentkezik. A rendszerváltástól 2010-ig tartó elemzés mindenhol visszafogott, rövid, tisztességes, kritikájában jogos, szinte minden szempontból csak dicsérhető. Ezzel szemben a 2010–2015 közötti folyamatok elemzése egyoldalú. Csak a jó, sikeres elemek szerepelnek, lényegében semmilyen elemzés nem mutatja be a kudarcokat, a hibás lépéseket és az ezekből a jövőre vonatkozó következtetéseket.

Csak egy példa: a kötet már a 7. oldalon megállapítja, hogy „az egyensúly és növekedés összhangja kialakult”. Ezzel ellentétben minden szakmai elemzés arra mutat rá, hogy ugyan a gazdasági egyensúly számos elemét a kormányzat végső soron sikeresen kezelte, de olyan eszközökkel, hogy a növekedés tekintetében a magyar gazdaság messze van a kívánatos szerkezettől és ütemtől. A szerzők tudják, hogy súlyos intézményi és szabályozási problémák miatt ma Ausztria messzebb van Magyarországtól, mint 26–27 éve volt. Az elmúlt két év (2014–2015) viszonylag gyorsabb növekedése alapvetően az uniós források rendkívül magas, évente a GDP 6 százalé-

kát elérő beáramlásából, a világgiazi energiaárak nagyfokú mérséklődéséből származó cserearány-javulásból és az ezzel is összefüggő gyors reáljövedelem-növekedésből, továbbá az adóbevételt növelő valós fehérítő lépésekből erednek. E tényezőkből az első kettő átmeneti, hosszú távon sem az uniós támogatások ilyen szintű beáramlásával, sem ennyire alacsony energiaárakkal nem célszerű számolni. Márpedig ezek és a növekvő külföldi munkavállalásból származó hazautalások lényegesen hozzájárultak a magyar gazdaság növekedéséhez, pénzügyi stabilizálódásához és a kockázatok csökkentéséhez.

A szerzők nem térnek ki az elmúlt évek államosító, versenyt akadályozó, egyedi piaci szabályozásra építő, mély állami beavatkozást preferáló, s ezen keresztül a korrupciós trendek erősítését segítő modell problémáira (2015-ben elsők vagyunk az OLAF negatív listáján). Nincs szó arról, hogy az állam dönt a gazdasági győztesekről és vesztesekről, ami pedig nem igazán piactudomány. Ez jogbizonytalanság, ez gazdasági kiszámíthatatlanság és párbeszéd, konszenzuskeresés nélküli, alapvetően politikai funkciókat szolgáló „kétharmados” gazdaságpolitika. Ennek következménye az, hogy az elmúlt 6 évben Magyarországra nettó értelemben nem jött be új külföldi tőke és a képzett munkaerő is inkább kifelé, mint befelé áramlik.

Nem várom el jól fizetett állami hivatalnokoktól, hogy idáig merészkedjenek. De az, hogy egyáltalán meg sem említik ezeket a problémákat, számomra furcsa. Ezt a kötetet kiváló közgazdászok írták. Ez nem rossz könyv, csak nem elég jó. Elsősorban azért nem elég jó, mert a kiváló közgazdászok időnként bátortalan hivatalnokok.

A versenyképesség terén például két oldalon elintézik azt a tényt, hogy a leginkább használt versenyképességi listákon Magyarország az elmúlt 15 évben mintegy 30 hellyel esett vissza. Ez a két oldal a kötet közepén van (p. 479–481.). Ezzel szemben a kötet legelején (p. 72–73.) „találnak” egy olyan mutatót, amelyben Magyarország 124 országból a 9., igen előkelő helyen található. Ez az ENSZ által használt gazdasági komplexitási mutató, amely a diverzifikáltságot, kifinomultságot tükrözi elsősorban. Ha megkérdeznénk versenyképességi kérdésekben jártas 50 neves hazai és külföldi kutatót, aligha hiszem, hogy egy-kettőnél többnek eszébe jutna ez az index.

Az Európai Bizottság 2016 tavaszán készített részletes, Magyarországról szóló tanulmányában (amely egyébként számos pozitív trendet is bemutat a magyar gazdasági változások között) kifejezetten kritikusként látja a magyar versenyképesség alakulását. Rámutat arra, hogy a magyar export világgiazi részesedése elsősorban a gépipari és elektronikai termékek kivitelének markáns visszaesése miatt 2008–2012 között jelentősen csökkent. S igaz ugyan, hogy 2013-tól az autópipari kapacitásbővítéseknek köszönhetően az exportunk élénkült, de a régió többi országával összehasonlítva továbbra is a leggyengébb exportrészesedéssel rendelkezünk.

Fő problémaként arra utal, hogy Magyarország elsősorban a forintleértékeléssel operált, azonban a magyar exportban a termékminőség szerinti két legfelső kategória aránya 2009–2014 között jelentősen csökkent (30 százalékról 23 százalékra), míg a közepes minőségi kategória súlya (ez elsősorban az autógyártást és oda történő beszállításokat jelenti) 20 százalékról 33 százalékra nőtt. Három fő okot jelölnek meg e probléma kiindulópontjaként: egyrészt az értéklánca való rossz bekapcsolódást; másrészt az uniós fejlesztési források nem megfelelő felhasználását; végül egy igazi fejlesztési stratégia hiányát.

Mi erre a hazai reagálás? A Századvég és az MNB alternatív versenyképességi index kialakításába kezdett. Nagyszerű!

Az Európai Bizottság 2016. június 3-án közzétette felmérését arról, hogy a vezető kutatás-fejlesztési tevékenységet folytató multinacionális vállalatok mi alapján döntenek a beruházási helyszínekről. Legfőbb szempont a termékpiaci szabályozás (befektetési és kereskedelmi korlátok, állami ellenőrzés, tulajdonosi jogok), ezt követik a foglalkoztatási szabályok, a profitadó és a működés költségei. Ennek alapján nem meglepetés, hogy a működő tőke nem hozzánk jön.

Az 5. fejezet a költségvetési politika feladataival foglalkozik. A fejezet eleje részletesen és igen pontosan leírja a tennivalókat, amelyek szerint a politika legfontosabb dolga a gazdasági stabilitás érvényesítése, az erőforrások mennyiségének és minőségének biztosítása, megfelelő intézményi hálózat és jogrendszer működtetése. Igen részletesen és szakmai igényességgel mutatja be azokat a feladatokat, amelyekkel ehhez el kell végezni. Azonban egyetlen szó sincs arról, hogy az elmúlt években az állam a maga modernizálása helyett a gazdaságot akarja a saját szája íze szerint átalakítani. Nincs megemlítve az a lehetőség, hogy a magyar államnak a 2007–2020 közötti, kétszer 7 éves EU pénzügyi támogatási ciklusban Magyarországra érkező mintegy 60 milliárd euró pénzügyi forrást – vagy legalábbis annak egy jelentős részét – az állam működésének modernizálására kellett volna fordítani. Ez bizonyosan elég pénz lett volna arra, hogy mintegy 10–20 év alatt a magyar közoktatás felzárkózzon legalább az európai élvonal alá, az egészségügy megközelítse az átlagos európai színvonalat, a felsőoktatás pedig összességében szintén átlagos európai szintű legyen, de bizonyos szűkebb területeken (például: orvostudományokban, műszaki tudományokban) akár az európai vezető színvonalat is megközelítse.

A munkaerőpiac kapcsán az egyébként nagyon alapos elemzés egy érzékeny ponton, a foglalkoztatás alakulásában nem a valóságra, hanem egy mutatóra koncentrál. (Ez egyébként sajnos a kormányzati anyagokban és kommunikációban is így van.) Ez az ILO foglalkoztatási statisztika, amely valóban nem tesz különbséget a valós foglalkoztatás és a Magyarországon az utóbbi években rendkívül széles körűvé vált közfoglalkoztatás között. Ha azonban nemcsak a statisztikát akarjuk nézni, hanem a valóságot is, akkor ez a mutató becsap minket. Jelenleg azt tükrözi, hogy a válság idején bőven 10 százalék feletti munkanélküliségi rátánk 6 százalékra (sőt idén már 6 százalék alá) esett. Ez nagyrészt azért van, mert a közfoglalkoztatottak száma pár tízezerről mintegy 250 ezerre emelkedett, s az ő tevékenységüket teljes egészében foglalkoztatásnak tekinti a fenti statisztika.

Ez nyilvánvalóan önbecsapás, saját magunk félrevezetése. Hiszen a szerzők is pontosan tudják, hogy a közfoglalkoztatás gyakran alig több mint a munkanélküliség, alig jelent több tényleges tevékenységet és több jövedelmet. Tisztességes elemzés legalábbis bemutatná ezt a problémát. (Ma már számos publikáció a közfoglalkoztatottakat inkább a munkanélküliekhez sorolja, s az így számított munkanélküliségi ráta 9 százalék körül van. Ez bizonyosan közelebb áll a valósághoz, mint a 6 százalék.)

A tanulmánykötet igen alaposan elemzi az alap- és középfokú oktatás rendkívül fontos szerepét. Komoly erénye, hogy bemutatja: a középfokú szakirányú képzésben Németországban egy nebuló 7155–7950 közismereti órán vesz részt, míg

nálunk az újonnan létrehozott struktúrában 5742 órán. Bemutatja a tanulmány a Pisa-eredmények romlását, s ennek okait is – például a hátrányos családi helyzet nagy súlyát és a problémamegoldási képességre való gyenge felkészítést. De nincs odairva, hogy ezt elsősorban az elmúlt évek rossz irányú oktatási reformjai hozták létre (nem azt állítva, hogy előtte minden rendben volt). A közoktatás visszafordítása a XIX. századi merev, porosz oktatás irányába, hosszú távú, súlyos következményekkel jár.

Megint csak egy példa: 2016 januárjában a davosi csúcstalálkozón a WEF bemutatót egy felmérést, amelyben a világ legnagyobb cégeinek vezető testületi tagjait kérdezték meg arról, milyen képességekre lesz szükség 2020-ban egy jó munkaerőnek az elhelyezkedéshez. A magas szintű digitális tudás és az angol nyelv alapos ismerete alapkövetelmény, ezek nélkül nem lehet elhelyezkedni. A rangsorban az első helyre a „komplex problémák megoldása csapatmunkában” került. Hoppá! Hol van ez a magyar közoktatásban? A második helyet a „kritikai gondolkodás” nyerte el. Ez nálunk éppen tiltva van! Egy további előkelő helyre a „kreativitás” esett, ebben vannak bizonyos eredmények nálunk is. De az igazán döbbenetes az, hogy a 6. helyre az „érzelmi intelligencia” került. Ezt nagy valószínűséggel a hazai tanárok nagy többsége nem is értene.

Aki azt gondolja, hogy a közoktatás fejlesztése egyszerűen pénzkérdés, az nagyon téved. Ha nem hagyjuk szárnyalni a tanárainkat, akkor nem fognak szárnyalni a gyerekeink sem. És ha a gyerekeink nem fognak szárnyalni, az nekünk nagyon nagy baj lesz. Ha valaki leírja azt, hogy az iskolai képzettség lényegileg nem más, mint a munkanélküliség elleni biztosítás (s ez benne van a kötetben), akkor bűn, ha nem írjuk le, hogy sajnos olyan lépések történtek, amelyek a képzettségi szinteket lefelé nyomják.

Nagyon hasonló elemzést lehetne bemutatni az egészségüggyel kapcsolatban is, de nem szeretném túl hosszúra nyújtani ezt a recenziót. Inkább két olyan területtel foglalkozom, amelyek közelebb állnak az MNB-hez. Az egyik a hitelezés, a másik a fiskális politika hatásainak elemzése.

Különösen elvárható lenne MNB-s kutatóktól, hogy kritikusan és önkritikusan elemezzék a hitelezési folyamatokat. A vállalati hitelezés adatainak korrekt bemutatása során kiderül, hogy a vállalati hitelállományban a válság nyomán permanens nagymértékű visszaesés történt, s ez Magyarországon 2015-ben a 2009-es szint 70 százalékát jelentette. Ezzel szemben régiós versenytársaink 105–133 százalékon állnak. Majd az elemzés egy olyan mondattal intézi el ezt az ügyet, hogy nálunk a „mérlegalkalmazkodás” még nem fejeződött be és a bankrendszer „kapacitása gyengült”. Vajon a többieknél mitől fejeződött be? Szó sem esik az államosításokról, az extra adókról, az állami beavatkozásokról és piaci átrendezésekről, a bankokra hárított extra terhekről. Biztosan nehéz megmondani, hogy melyik negatív elem súlya volt a nagyobb, de hogy ezek egymásra rakódva hozták létre ezt a nagyon kedvezőtlen helyzetet, az nem vitatható.

A Növekedési Hitelprogram értékelése is egyoldalú. Természetesen ez javította a cégek üzleti kilátásait, hiszen lényegesen olcsóbban (alacsonyabb kamattal) tette lehetővé beruházásaik megvalósítását vagy a cég finanszírozását, de ez is csak arra volt elegendő, hogy a kkv-k hitelállománya ne essen vissza. Érdemi növekedést nem tudott kiváltani. Számos vizsgálat rámutatott, hogy ugyanebben az időszakban a

kvázifiskális szektor (magyarul az EU-pénzek) rendkívüli növekedése, világosabban mondva a „baráti” cégek bevonása az állami programokba, sokkal nagyobb hatású volt. Egy ideig Közgép, majd a „G-nap” után Dunaaszfalt, Garancsi cégek, Mészáros cégek stb.

Ellenpontként külön kiemelném a fiskális politika hatásaival foglalkozó 12. fejezetet. Ez a múltat illetően messze túlmegy a „szokásos” elítélő megközelítésen és a közelmúltat illetően is tartalmaz kritikus elemeket. Ez egy olyan korrekt elemzés, amely egyben rámutat a kilábalással kapcsolatos lehetőségek egy részére is. Mindössze annyi megjegyzésem lenne, hogy két fontos ügy is megemlíthető lett volna. Egyrészt a 2010–2011-ben végrehajtott magán-nyugdíjpénztári államosítások előrevetített következménye, vagyis az, hogy önmagában emiatt nemcsak a GDP mintegy 9 százaléka ellenszolgáltatás nélkül került át a magánszférából az államhoz, s ennyivel csökkent az államadósság, hanem a GDP évente 1,5 százalékát kitevő magán-nyugdíjpénztári befizetés is az államkasszába folyt be. Magyarul az államháztartás deficitje tartósan ekkora összeggel javult (ez praktikusán azt jelenti, hogy egy mostanság 2 százalékos államháztartási hiány ceteris paribus nézve 3,5 százaléknak felel meg 2010-es struktúrában, s ez a megvalósult költségvetési stabilizációt is egy kicsit másképp világítja meg). Másrészt tény, hogy 2012 óta minden évben mérséklődik valamennyire az államadósság, de az is tény, hogy ez szinte mindig csak az utolsó munkanapra (vagyis az EU-szabály szerinti napra) érvényes, s az év nagy részében az államadósság meghaladja az év végét, és gyakran még az előző év azonos napjára esőt is. Ha ebből a szempontból is értékeljük a helyzetet, akkor azért nem lehetünk felhőtlenül boldogok.

Magyarországi bemutatóján Piketty könyvére is azt mondtam, hogy olvashatatlan, ugyanakkor nagyon sokat lehet belőle tanulni. Ugyanezt írom a *Versenyképesség és növekedés* tanulmánykötetre: olvashatatlan, de lehet belőle tanulni. Talán még a szerzőknek is.

VÉRTES ANDRÁS

A RECENZIO MARGÓJÁRA I.

A recenzens, értékelve és ismertetve a méretében terjedelmes könyvet, véleménye kifejtése előtt ajánlja: tudományos, szakmai, politikai és társadalmi vitában érlelődjön a könyv címében rögzített programként vázolt „út”.

A vállalkozás nem új keletű. A gazdasági felzárkózás úttörője gróf Széchenyi István volt. Mai szemmel és mai tudással mondhatjuk: érezte és értette, hogy törvényszerű szükségszerűség Magyarország felzárkóztatása az ipari forradalom által létrejött új világhoz gazdaságilag és társalmilag.

A fő törekvést, hogy zárkózzunk fel az ipari forradalom következményeként gazdaságilag, politikailag átalakult, a világgazdaság motorjaiként működő államokhoz a két világháború és benne saját hibáink a XX. század második felére sodorták. A két világháború közötti Magyarország és az utána következő hosszú időszak a különböző elitiek tragikus hibáiból szinte levették vagy inkább lehetetlenné tették a „gödörből” történő kijövetelt. Szinte hungaricum a bűnbak keresésre épülő politika, hivatkozás a sorsra, mert hát az jelölte ki számunkra a rossz szövetségesi rendszereket.

Felzárkózási törekvéseink XX. századi hullámvölgye és okai a politikatörténetből/a gazdaságtörténetből ismertek. Az ország geopolitikai elhelyezkedése meghatározó a felzárkózás programjának kidolgozásához. A politikai döntéshozóknak az EU létrejöttéig (!) ezt a tényt tudomásul kellett venniük: kényszerpályán mozgunk. A 70-es évek kezdetén közgazdász-műhelyeinkben magas színvonalú munka folyt a magyar gazdasági reform, a felzárkózás követelményeinek kidolgozására és ütemezett megvalósítására. A félig kész modell teljes bevezetése elmaradt a szövetségesi rendszer és a hazai politika következtelensége miatt.

A megreformált, de a szocializmusra kidolgozott gazdasági modell a rendszerváltás után idejét múlta. A rendszerváltó erők azonban mintha megfeledeztek volna a gazdasági rendszerváltás által automatikusan létrejött új helyzetről. Időzavar is volt a meghatározott célra pillanatnyi döntések születek.

Az új politikai berendezkedés szilárd alapokra való helyezése hátrébb sorolta a gazdasági stratégia kidolgozását.

Új korszak, új kezdet. Politikai rendszerváltás/gazdasági rendszerváltás.

Újabb 25 év útkereséssel, víziókkal. Nem elvesztegetett idő.

A beáramló működő tőke önmegvalósító volt. A profitérdek a legkorszerűbb műszaki/technológiai fejlesztést valósította meg.

Az ország egy részén a termelés világszínvonalú. Ezt a pályát kell az ország egészére kiterjeszteni. A fenntartható gazdasági felzárkózás nyomvonala létrejött. A könyv az „út” keresésére vállalkozik. A nyitott kérdés: az időtáv és a gazdaságpolitika.

Út (?) a fenntartható (1) gazdasági (3) felzárkózáshoz (2).

Az (1) és (2) külön vizsgálendő és külön választ igényel.

A gazdasági (3) két metszetben: nemzetközi és hazai vizsgálendő.

A gazdaságít széles körűen kell értelmezni.

A gazdaság=a globalizmus, a banktőke világa. Ez prioritás.

A felzárkózás: nem országokhoz mérném. A nemzetközi trendek, a követelmények ismertek. Tételes terv kell: mit teszünk, hogy a humántőke, az oktatás, a kuta-

tás-fejlesztés ezt a célt szolgálják. E hosszú fejtegetés után ne feledkezzünk meg a professzor asszony ajánlásáról: legyen tudományos, szakmai, politikai és társadalmi vita.

Ennek keretét adhatna a Magyar Tudományos Akadémia, amely e törekvés legnevesebb követelőjének nevét viseli.

RITTER TIBOR

A RECENZÍÓ MARGÓJÁRA II.

1954. március 22–23-án az akkori Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem megtartotta első tudományos ülészakát, amelynek témája az 1953. júniusi párthatározat nyomán kibontakozó úgynevezett „új szakasz” gazdaságpolitikája volt. A példa természetesen régi, de aktualitást az ad neki, hogy az egyetemnek, mai nevén a Budapesti Corvinus Egyetemnek *feladatai közé tartozik a gazdaságpolitikai folyamatok értékelése, az azokról folytatandó szakmai vita szervezése és a bennük való aktív részvétel*. Erre szükség van két okból is: egyrészt az egyetemi oktatók, professzorok szakmai tapasztalatai segíthetnek egy jobb gazdaságpolitikai program kialakításában, másrészt az egyetemistákat a vitákon, szakmai eszmecseréken keresztül is be lehet és be is kell vonni a döntéshozatali folyamatba, hiszen ők is alkotó végrehajtói lesznek a programnak.

Az egyetem a gazdaságpolitika közvetítésében és – bizonyos mértékig – a döntéshozatalban mindig is részt vett, de kétségtelen, hogy ez új feladatként jelenik meg napjainkban. Ennek oka az elmúlt huszonöt év sajátosságaiban kereshető. 1989-től egészen a közelmúltig a hazai gazdaságpolitika elméleti közgazdasági megalapozása háttérbe szorult, nem törekedett többre, mint a neoliberalis szemlélet érvényesítésére. A neoliberalizmus, noha egyrésztől közvetítette a nyugati technológiai és termelési kultúra meghonosodását a térségben, másrésztől azonban nem ismerte, és nem értette meg a nyugati társadalmi-gazdasági rendszer politikai gazdaságtanát és ezzel összefüggésben a globalizáció és a jogállam működésének elméleti közgazdasági alapjait. Ezzel akadályozta a fejlett technikai, gazdasági és politikai kultúra érvényre jutását a régió társadalmainak egészében. Gátolta a felzárkózási folyamat előrehaladását, csak a „teremtő rombolás” korszakában volt „hatékony”. A neoliberalizmus a vulgármarxista elméletből nőtt ki, és tragikus módon azon az alapon állt, hogy a XX. századi nyugati rendszer a Marx által leírt kapitalizmus törvényei alapján működik, annak hibái, problémái nélkül. (Ennek a szemléletnek az egyik forrása az '54-es anyag is.) A 2008-as válságkezelés nyomán a neoliberalizmus megszűnt gazdaságpolitikai hatóerő lenni. Ugyanakkor a hazai politikai és gazdasági kultúra még nem érte el a nyugati színvonalat. Ehhez arra van szükség, hogy a XIX. századnak megfelelő modellt követésével felhagyjunk és *a nyugati értékrendet, a biztonságot, szabadságot, demokráciát, jólét feltétel nélküliségét a saját területünkön alkotó módon alkalmazzuk*. A globalizáció és a jogállam értékrendjének a szintjére felemelkedő döntéshozatali kultúra a feltétele a felzárkózási folyamat folytatásának.

A Magyar Nemzeti Bank munkája, a *Versenyképesség és növekedés* ezzel az igénnyel született, és a recenziók vagy azok margójára született írások is kiindulópontnak tekintik az új gazdaságpolitikai program megteremtésének szükségletét. Ehhez csak annyit lehet hozzátenni, hogy a fordulat lehetőségét és szükségességét csak *globális összefüggésekből* lehet megérteni.

A 2007–2008-as világgazdasági válsággal lezárult egy korszak a globalizáció hidegháború utáni korszakában, véget ért a teremtő rombolás időszaka, és ennek helyét *a felzárkózás új modellje* vette át. A felzárkózás illetve felzárkóztatás új szakaszában már a konzervativizmus és a megújuló szociáldemokrácia közös erőfeszíté-

tésére van szükség ahhoz, hogy megszabaduljunk rossz, a fejlődést gátló hagyományainktól. Már nem elég fátumként, egyfajta vak természettörvény működésének eredményeként elfogadni a világpolitikai vagy világgazdasági eseményeket, hanem azt lehetőségnek kell tekinteni a fejlődés érdekében.

A fejlődés, a felzárkózás tartalma a globalizáció és a jogállam értékeinek elfogadása és alkalmazása a politikai, gazdasági és kulturális gyakorlatban. Ez a felzárkózás szöges ellentétben áll azzal az évezredek magyar tapasztalattal, ami a fejlődést és a növekedést csak egy másik ember vagy egy másik társadalmi csoport kárára tudta elképzelni. Közgazdasági-politikai gazdaságtani szakszóval a kizsákmányolást a fejlődés feltételének tekintette. Ezen alapult a nacionalizmus és ezen alapult a kozmopolitizmus is. Ezt a kizsákmányolást lehetett jogi kényszerrel és lehetett gazdasági kényszerrel is megoldani, az első esetben a feudalista hagyományra, a második esetben a kapitalizmusra támaszkodtak. Már az 1954-es vita egyik tanulsága is az volt, hogy e két út járhatatlan, egyikre sem lehet fenntartható fejlődési pályát építeni.

Szerencsére nem csak e kettő létezik a magyar gazdaságtörténetben és a hazai közgazdasági gondolkodásban. Mindig is volt olyan nézet, amelyik kizsákmányolástól mentesen tudott politikai-gazdaságpolitikai modellt ábrázolni, elég itt utalni Kossuth Lajosra, aki szerint csak „a demokrácia azonos a szabadsággal”. Ez azt jelenti, hogy a termelő embert is megilleti a szabadság.

A Kossuth által is kifejezett szellemi irányzat érvényesüléséhez ma már létrejöttek a technikai és gazdasági feltételek és a globalizációba való harmonikus beilleszkedésre csak ezen az alapon van lehetőség. Az automatizáció új hulláma és az infrastrukturális fejlődés új korszaka megszüntette, vagy legalábbis jelentősen csökkentette a szolgai, esetenként rabszolgajellegű munka kényszerét. Nem igaz tehát, hogy a világ ellenséges lenne Magyarországgal, a hazai gazdasági fejlődéssel szemben. Nem igaz, hogy bármelyik jelentős világpolitikai-világgazdasági hatalom érdekelt lenne Magyarország leszakadásában. A nemzetek közötti verseny célja a hosszú távú globális geopolitika, ami csak az idealizmus értelmében vett értékrend érvényesülése esetében tud fennmaradni, és a világhatalom az ennek a stabilitásnak a biztosításában rejlik. Ez kétségtelenül a XX–XXI. század eredménye. Minden korábbi időszakban a világhatalom csak a szolgai viszony fenntartásával volt elképzelhető, a gyarmattartó-gyarmat viszony, vagy a területi függőség része volt a világgazdasági szerkezetnek. Csak a XX. században és különösen a második világháború után vált lehetővé, hogy tartósan meg lehessen haladni ezt a szerkezetet. Ez azonban azt is jelenti, hogy a globalizáció keretei között nincs alternatívája a felzárkózásnak, nem lehetséges tartósan leszakadni.

A tudásalapú társadalomban a munka alkotómunka, ami az emberi méltóság biztosításának feltétele. Ez egyben hatékonysági, versenyképességi kérdés is. A termelési szervezet fennmaradása annak függvénye, hogyan tudja az alkotó energiákat felszabadítani, katalizálni és egységgé formálni. Ezt lehet *teljesítményelvnek* nevezni, ennek az elvnek az érvényesülése határozza meg a fenntartható fejlődési pályát. A *Versenyképesség és növekedés* című könyv kétségtelenül ennek makroökonómiai összefüggéseire koncentrálna, és bár megemlíti a (vállalat)vezetői képességek fontosságát, de nem részletezi annak tartalmát, fejlesztésének lehetőségeit és az ehhez szükséges intézményrendszert. *Czakó Erzsébet* joggal hívta fel a figyelmet erre.

Amit ehhez hozzá lehet tenni, hogy a munkaadás, a foglalkoztatás tudományának vizsgálata gazdaságpolitikai-elméleti közgazdasági fordulat is Magyarországon. Az elmúlt 25 évben meghatározó közgazdasági gondolkodás, a neoliberalizmus ma már a stabilitást és a fejlődést veszélyezteti. Ez a neoliberális szemlélet azt diktálta, hogy a piacgazdaság önszabályozó, és a magára hagyott politikai és gazdasági folyamatok egyensúlyba kerülnek, a vezetés nem tudomány, vezetővé azzal lehet válni, ha egy sajátos klubhoz, „hálóhoz” tartozunk. Ez a tétel természetesen nem igaz, az azonban sajnos igen, hogy a kontraszelekció erőteljesen jelen volt az elmúlt 25 évben. Ez a kontraszelekció az, ami ma a gazdasági fejlődés legfőbb korlátja. *A kontraszelekció megszüntetése, a teljesítményelv következetes alkalmazása a versenyképesség javításának feltétele*, ezt a normát közvetíti felénk a globalizáció.

A felzárkóztatás gazdaságpolitikájában a válság után új korszak kezdődik. Eddig a hangsúly alapvetően a makroökonómiai eszközökön volt, a jegybankok lazítottak a pénzhez jutás feltételein. Ez a politika azonban csak rövid távon működőképes, mert nem tud elég finoman különbséget tenni a teljesítményt nyújtó és az ebben elmaradó vállalatok, termelési egységek között. A most kialakuló új gazdaságpolitikai eszköztár ezért nagyobb hangsúlyt fektet az *iparpolitikára*, illetve arra, hogy különböző gazdaságpolitikai eszközökkel ösztönözze a teljesítményt és csak a teljesítményt. A tudásalapú gazdaságban a teljesítmény feltétele a munkavállaló és a munkaadó közötti partneri együttműködés erősítése, a munkavállaló képességeinek minél teljesebb kifejlesztése és használata.

A foglalkoztatás politikai gazdaságtani tartalma a neoliberalizmus szemléletéhez képest gyökeresen megváltozott. A munkavállaló nem egyszerűen a munkaadó önértékét szolgálja: a foglalkoztatott maga is az értékrendet alkalmazza a szaktudása és a rendelkezésére bocsátott infrastruktúra révén, és ezért egyenjogú. Az oktatás, az egészségügy, a szociális ellátás, az állam működésének különböző területei versenyképességi kérdésként jelennek meg, amiket úgy kell szervezni, hogy összhangban legyenek a teljesítményelvvél. Ezek nem felesleges többletköltségek, hanem a gazdálkodás részei, és ezért a vállalkozókat, munkaadókat abba az irányba érdemes ösztönözni, hogy kihasználják ezeket a lehetőségeket. Ahogy ma már egyre több közgazdász fel is veti, ezek a területek beruházásnak tekinthetők az emberi tőkébe, és nem a fogyasztás részei.

Az elmúlt huszonöt évben a gazdasági szereplők motivációját csak és kizárólag a pénzügyi ösztönzőkre redukálták a neoliberális közgazdaságtanban. Ennek elégtelenségét nemcsak empirikus eredmények igazolják, hanem eszmei-eszmetörténeti összefüggések is. *John D. Mueller A közgazdaságtan megváltása* című munkájában a neoskolasztikus közgazdaságtant hirdeti meg. Ebben a társadalmi felelősségvállalás a végső elosztás makroökonómiai kategóriájában jelenik meg. Feleleveníti a szereteteszmet, és azt állítja, hogy van olyan döntési helyzet, hogy nincs döntési alternatíva. Ennek értelmében a szeretetre alapozott gazdaság működőképesebb és hatékonyabb az önzésen alapulónál. Ez nemcsak hatékonysági kérdés, hanem a civilizáció és a kultúra fenntartásának problémája is. Ezért joggal hangsúlyozza, hogy a szeretetnek voltaképpen nincs alternatívája, nem lehet mást választani. „Ebben tehát nem választhatunk szabadon. Vagy Adam Smith sztoikus »láthatatlan kezét« fogadjuk el, amelyen megtévesztve és manipulálva őket, Isten marionettfiguraként rángatja »érzelmeik zsinórjánál fogva« az embereket, vagy pedig azt, hogy »minden

ember egyenlőként teremtett«, ahogyan a Függetlenségi Nyilatkozatban áll. A kettő egyszerre nem lehetséges.” [Mueller, 2015: 356] Mi ezt a globális partnerségnek nevezzük, amire támaszkodva egy új szakmai konszenzust lehet kialakítani a hazai közgazdászok között, és ebben – más intézmények mellett – a Budapesti Corvinus Egyetemnek is szerepe van.

GERVAI PÁL–TRAUTMANN LÁSZLÓ

IRODALOM

- Mueller, John D.: *A közgazdaságtan megváltása*. Mathias Corvinus Collegium-Tihanyi Alapítvány, Budapest, 2015
- Gazdasági életünk egyes kérdései a közgazdaságtudomány tükrében.* (A Marx Károly Közgazdasági Egyetem első tudományos ülészakának jegyzőkönyve.) Tervgazdasági könyvkiadó, Budapest, 1954.

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA 2016.

DÍJAZOTT DOLGOZATOK

GAZDASÁG- ÉS TÁRSADALOMTÖRTÉNETI SZEKCIÓ

I. díj	Kiss-Dobronyi Bence	Differences in silver prices across temporal and spatial dimensions: Silver pricing and determinants of local prices in the 19 th -20 th century
II. díj	Horváth Tímea Noémi	A Singer varrógépgyártó cég nemzetközi tevékenysége

GAZDASÁGELEMZÉS ÉS GAZDASÁGMODELLEZÉS SZEKCIÓ

I. díj	Kiss Olivér Rózemberczki Benedek András	The black and white score gap after the no child left behind act
II. díj	Tompa Krisztina Zsuzsa	A díjmentes leszállítási opció piaci értékének megállapítása hagyományos életbiztosítási termékeknel
II. díj	Biró Dániel	A lakáspiac egy ágens alapú modellje

GAZDASÁGI RENDSZEREK, INTÉZMÉNYEK, SZABÁLYOZÁS SZEKCIÓ

I. díj	Diallo Alfa	A tanár nemének hatása a diák tanulmányi teljesítményére
II. díj	Fehér Ádám Juhász Bálint	A túlzott önbizalom (overconfidence) humán tőke akkumulációban betöltött szerepének vizsgálata
III. díj	Király Klaudia	A váltási költségek hatása a fogyasztói lojalitásra a magyar telekommunikációs piacon

GAZDASÁGPOLITIKA ÉS MAKROÖKONÓMIA SZEKCIÓ

I. díj	Holb Éva Marianna Popper Dávid	Egy felfedezetlen történet - a magyar bérlakáspiacban rejlő lehetőségek
II. díj	Jagadits András	Megszorító gazdaságpolitikák - miért különböznek?
III. díj	Pásztor Szabolcs	A gyermekvállalás árnyékára és a teljes termékenységi ráta Magyarországon

HR, SZERVEZETFEJLESZTÉS SZEKCIÓ

I. díj	Bodor Eszter Zsuzsanna	A sharing economy jelenség modellezése és a munkaerőpiacra gyakorolt hatásának vizsgálata
I. díj	Dobák Zita Anna	Innováció és kettős képességű szervezetek
II. díj	Hadi Sarolta Krómer Réka	Csoport és egyén kölcsönhatása - Aktív vagy passzív cselekvés (Megfigyelések egy egyetemi kurzus keretein belül)